

УДК 373.2.091-027.45:343.85

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.2.4>

Ольга МЕЛЬНИКОВА

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, Україна, 20304

ORCID: 0000-0002-6051-3372

Scopus-Author ID: 57210182642

Бібліографічний опис статті: Мельникова, О. (2022). Безпечний освітньо-виховний простір як середовище для здійснення превентивної роботи з дітьми в закладі дошкільної освіти. *Ввічливість. Humanitas*, 2, 31–37, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.2.4>

**БЕЗПЕЧНИЙ ОСВІТНЬО-ВИХОВНИЙ ПРОСТІР
ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ
В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

У статті порушується проблема, викликана потребою суспільства у формуванні сучасного молодого покоління. Мета статті полягає у науково-теоретичному осмисленні організації безпечного освітньо-виховного простору та умов забезпечення ефективного розвитку особистості дитини в закладі дошкільної освіти у контексті здійснення превентивної роботи.

Проаналізовано погляди та узагальнено ідеї відомих дослідників щодо порушеної проблеми дослідження. Розкрито змістове наповнення понять: «освітнє середовище», «освітньо-виховний простір», «безпечний освітньо-виховний простір закладу дошкільної освіти».

Визначено основні характеристики освітньо-виховного простору, що зумовлюють реалізацію його потенціалу. Безпечний освітньо-виховний простір закладу дошкільної освіти схарактеризовано як вільне і активне середовище, в якому дитині комфортно перебувати, яке стимулює її пізнавальну і фізичну активність, підтримує її позитивні моральні якості, творчі здобутки, викликає почуття гордості за приналежність до цього середовища і почуття відповідальності за ті дії і вчинки, що відбуваються в її безпосередньому оточенні.

Виокремлено основні ознаки безпечного освітньо-виховного простору закладу дошкільної освіти в контексті здійснення превентивної роботи: якість міжособистісних взаємин і діяльності, які визначають позитивні чинники (повага до особистості, довіра, доброзичливість, співпраця, співчуття, співпереживання, взаємодопомога, підтримка, толерантність, повага до членів групи, до іншої думки, позиція «Ми» тощо), а також негативні чинники (агресивність, конфліктність, ворожість, маніпулятивність тощо).

Доведено, що безпека як освітньо-виховного середовища закладу дошкільної освіти, так і безпека в цьому середовищі особистості дитини, яка перебуває у стані позитивного світосприйняття, комфорту, різнобічного інтересу та формування правильної картини світу є запорукою здійснення ефективної превентивної роботи в закладі дошкільної освіти.

Встановлено, що заклад дошкільної освіти стає безпечним освітньо-виховним простором при дотриманні умов: забезпечення формування особистості дітей дошкільного віку, в т. ч. здоров'язбереження; здійснення діагностико-корекційної роботи щодо недоліків розвитку; врахування індивідуальних, вікових особливостей розвитку та саморозвитку; розвиток міжсуб'єктної взаємодії за алгоритмом «педагог – сім'я – дитина».

Ключові слова: превентивна робота, безпечний освітньо-виховний простір, діти дошкільного віку, розвиток особистості, заклад дошкільної освіти.

Olha MELNYKOVA

Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor, Assistant Professor at the Department of Psychology and Pedagogics of Child Development, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, 2 Sadova str., Uman, Cherkasy region, Ukraine, 20304

ORCID: 0000-0002-6051-3372

Scopus-Author ID: 57210182642

To cite this article: Melnykova, O. (2022). Bezpechnyi osvithno-vykhovnyi prostir yak seredovyshe dlia zdiisnennia preventyvnoi roboty z ditmy v zakladi doshkilnoi osvity [Safe educational space as an environment for preventive work with children in preschool education]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 2, 31–37, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.2.4>

SAFE EDUCATIONAL SPACE AS AN ENVIRONMENT FOR PREVENTIVE WORK WITH CHILDREN IN PRESCHOOL EDUCATION

The article raises the issue of society's need to form a modern young generation. The purpose of the article is to scientifically and theoretically comprehend the organization of a safe educational space and the conditions for ensuring the effective development of the child's personality in the context of preventive work with children in preschool education.

The views of well-known researchers on the research problem are singled out, analyzed and generalized. The content of the concepts: «educational environment», «educational space», «safe educational space of preschool education» is revealed.

The main characteristics of the educational space that determine the realization of its potential are determined. The safe educational space of the preschool institution is characterized as a free and active environment in which the child wants to be, which stimulates his cognitive and physical activity, supports his positive moral qualities, creative achievements, pride in belonging to this environment and a sense of responsibility for those actions and deeds that take place in her immediate environment.

The main features of a safe educational space of a preschool institution in the context of preventive work are highlighted: the quality of interpersonal relationships and activities that determine positive factors (respect for personality, trust, friendliness, cooperation, compassion, empathy, mutual assistance, support, tolerance, tolerance, members of the group, in another opinion, the position of «We», etc.), as well as negative factors (aggression, conflict, hostility, manipulateness, etc.).

It is proved that the safety of both the educational environment of preschool education and the safety of the child's personality in this environment, which is in a state of positive worldview, comfort, interest and forming a correct picture of the world is the key to successful preventive work in preschool education.

It is established that the preschool institution becomes a safe educational environment under the following conditions: ensuring the formation of the personality of preschool children, including health; implementation of diagnostic and corrective work on developmental deficiencies; taking into account individual and age features of development and self-development; development of intersubject interaction according to the algorithm «teacher – family – child».

Key words: preventive work, safe educational space, preschool children, personality development, preschool institution.

Актуальність проблеми. У даний час спостерігається інтенсифікація інноваційних процесів, адже зміни відбувається в усіх сферах суспільного життя країни. Подібні тенденції спостерігаються й у освітньому середовищі. У зв'язку з новими реаліями відбуваються зміни, що потребують особливої уваги у питаннях організації превентивної роботи, забезпечення особистості дитини дошкільного віку організацією безпечного освітньо-виховного простору закладу дошкільної освіти. Разом з тим, наукова та педагогічна спільнота, психологи та батьки дітей-дошкільників відзначають зростання негативних проявів у розвитку особистості, поведінці та соматичному здоров'ї підростаючого покоління тощо.

На сьогодні пріоритетними завданнями дошкільної освіти є гуманізація освітнього процесу. Зокрема, у Базовому компоненті дошкільної освіти визначено ключові цінності дошкільної освіти: визнання самоцінності дошкільного дитинства, його потенціалу та особливої ролі в розвитку особистості; щасливе проживання дитиною дошкільного дитинства як передумова її повноцінного розвитку та подальшої самореалізації у житті; повага до дитини, особливостей її розвитку та індивідуального досвіду; зміцнення фізичного, психічного та соціального здоров'я дитини; цінувати життя і благополуччя як вміння плекати, під-

тримувати та створювати сприятливі умови для себе та інших у безпечному середовищі в природному, предметному та соціальному оточенні; розвиток творчих задатків, здібностей, талантів дітей; збереження традицій національного досвіду сімейного та суспільного виховання для збагачення культурного потенціалу взаємодії між поколіннями (Базовий компонент дошкільної освіти, 2021).

Власне тому, безпека як освітньо-виховного простору закладу дошкільної освіти, так і безпека особистості дитини в цьому просторі, яка перебуває у стані позитивного світосприйняття, комфорту, різнобічного інтересу та формування позитивної картини світу є запорукою здійснення ефективної превентивної роботи з дітьми. Адже дитина із негативними проявами поведінки або діяльності, яка перебуває в дискомфортному стані, відчуває себе захищеною в середовищі закладу дошкільної освіти, не матиме змоги повноцінно реалізуватися як дитяча особистість, включитися у певну діяльність, а отже, заклад дошкільної освіти не зможе зреалізувати свої цілі по відношенню до особистості дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливими для нашої розвідки видаються дослідження, у яких розкрито теоретичні підходи до поняття «освітнє середовище» (Є. Бондаревська, Г. Ковальов, І. Левицька,

В. Слободчиков та ін.), «освітньо-виховний простір» (Л. Буєва, Ю. Мануйлов, Л. Новикова, Н. Селиванова, В. Ясвін та ін.), «розвиваюче освітнє середовище» (А. Валицька, Б. Ельконін, І Фурман та ін.), психологічна характеристика освітнього середовища (І. Баєва, Н. Виноградова, Н. Микляєва, С. Новосьолова та ін.); теоретичні основи організації розвиваючого середовища в дошкільній освіті (Л. Виготський, О. Леонт'єв, Д. Ельконін, С. Новосьолова та ін.); теоретичні аспекти забезпечення психологічної безпеки освітнього простору (І. Баєва, А. Коджаспіров, С. Новосьолова, В. Новицька та ін.); теоретико-практичні засади соціокультурного середовища закладу освіти (Т. Кочубей, О. Мельникова, Г. Романова, І. Штанько та ін.).

Проблеми впливу освітнього середовища на розвиток дитини дошкільного віку висвітлено у працях Ю. Золотухіної, Н. Кащук, Т. Киричук, О. Кошіль, К. Крутій, Л. Лохвицької, А. Рейнолдса, М. Текстор, Л. Фамілярської та ін.

Наукові дослідження Є. Алексєєвої, В. Бойко, С. Братченко, С. Вершловського, У. Глассера, Є. Казакової, М. Котик, Л. Сімонової свідчать про те, що в закладах освіти не тільки іноді відсутні психолого-педагогічні можливості для забезпечення психологічної безпеки освітнього простору, а й збільшується кількість негативних тенденцій в освітньо-педагогічній взаємодії.

На важливості виявлення причин, вивчення особливостей виникнення та профілактики негативних проявів поведінки у дітей наголошували П. Блонський, Л. Божович, А. Зак, М. Заостровцева, О. Єгоров, Д. Ельконін, С. Ігумнов, І. Козубовська, Л. Кондрашова, О. Кочетов, Н. Максимова А. Матусик, О. Овчарова, Т. Ольховецька, В. Оржеховська, О. Пилипенко, Н. Пихтіна, Н. Платонова, О. Потапова, В. Приходько, Т. Федорченко, P. Congrad, V. Battistich, M. Watson, J. Jenkins та ін.

Отже, проведений аналіз досліджень та наукових публікацій з вказаної проблеми продемонстрував достатню розробку окремих її аспектів. Разом з тим, варто відзначити, що аспект дослідження організації безпечного освітньо-виховного простору у контексті здійснення превентивної роботи з дітьми в закладі дошкільної освіти залишається маловивченим аспектом наукового дослідження.

Метою дослідження є науково-теоретичне осмислення організації безпечного освітньо-

виховного простору та умов забезпечення ефективного розвитку особистості дитини в закладі дошкільної освіти у контексті здійснення превентивної роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема безпеки освітньо-виховного простору закладу дошкільної освіти на даний час є особливо актуальною, адже для дітей дошкільного віку простір є важливим чинником їхнього психосоціального і особистісного розвитку. Тому задля успішного забезпечення безпеки освітньо-виховного простору фахівцям ЗДО необхідно володіти знаннями змістовних характеристик безпечного соціокультурного, розвивального, освітнього та виховного простору, принципів і соціально-психолого-педагогічних умов його проектування. Відтак, важливим завданням закладу дошкільної освіти є створення безпечного освітньо-виховного простору для дітей, адже будь-яка діяльність та міжособистісна взаємодія вихованців і педагогів може бути так чи інакше небезпечною, захищеною або зменшено ризик її небезпечних впливів і наслідків. Це можливо завдяки спільним зусиллям фахівців закладу дошкільної освіти і сім'ї.

Процес становлення особистості дитини залежить від низки умов, серед яких чільне місце відводиться середовищу, яке за своєю суттю є мінливим, впливовим, безпечним, комфортним тощо. Відтак, дослідження безпечного освітньо-виховного простору закладу дошкільної освіти у контексті здійснення превентивної роботи з дітьми передбачає визначення категоріального апарату дослідження. Тому перш за все розкриємо поняття «середовище», «простір», «освітній простір», «освітнє середовище», «виховне середовище», «превентивна робота», що в подальшому дозволить схарактеризувати поняття «безпечний освітньо-виховний простір закладу дошкільної освіти».

Учені О. Безпалько, А. Капська, Ю. Мануйлов, В. Оржеховська, А. Рижанова вважають, що середовище є одним із вирішальних факторів розвитку особистості, а людина своїми діями і вчинками активізує елементи середовища, тим самим створює його для себе (Безпалько, 2007; Капська, 2001; Мануйлов, 2000).

З точки зору соціального підходу В. Радула, індивідуальний шлях розвитку і виховання людини пов'язується з оволодінням життєвим

середовищем або із засвоєнням нормативів, структур і принципів організації зовнішнього простору і часу (фізичного, природного і штучного, соціокультурного, міжособистісного і особистісного) (Радул, 2011).

Сучасний дослідник Ю. Мануйлов, у контексті нашого дослідження, підкреслює зростаюче значення середовища в розвитку особистості, тісну взаємодію з виховною системою. Він визначає середовище таким, серед якого перебуває суб'єкт, за допомогою чого формується його спосіб життя, що опосередковує його розвиток. Середовищний підхід він трактує як ставлення людини до середовища та середовища до людини (Мануйлов, 2000).

Дослідник В. Ясвін виділяє власне освітнє середовище, освітні процеси та освітні інститути як компоненти освітнього простору (Ясвін, 2001). Разом з тим, дослідник виокремлює компоненти розвиваючого освітнього середовища: соціальний компонент, який «несе на собі основне навантаження по забезпеченню можливостей задоволення і розвитку потреб суб'єктів освітнього процесу у відчутті безпеки, в збереженні і поліпшенні самооцінки, у визнанні з боку суспільства, в самоактуалізації, тобто, комплексу соціально орієнтованих потреб»; просторово-предметний компонент розвиваючого освітнього середовища, розглядається автором насамперед з позиції основних принципів організації просторової структури освітнього середовища: гетерогенності і складності середовища; зв'язності і різних функціональних зон, гнучкості і керованості середовища як носія символічного повідомлення», які мають особливо важливе значення для поглибленого вивчення питання організації розвиваючого освітнього середовища в ЗДО. Педагогічне забезпечення розвиваючих можливостей становить психолого-дидактичний компонент освітнього середовища, який являє собою «оптимальну організацію системи зв'язків між усіма елементами освітнього середовища» (Ясвін, 2001).

Цікавим є визначення поняття «простір», схарактеризоване А. Мудриком як «... єдність ідеальних і предметно-речових компонентів, що впливають на формування особистості, ... який утворюється сукупністю, інтеграцією різних середовищ, відкритість яких забезпечує в свою чергу, динаміку і одночасно стабільність освітнього простору» (Мудрик, 2002). Разом з тим,

учений розглядає освітній простір як «...місце, де утворюється безліч відносин і зв'язків, де здійснюються спеціальні діяльності різних систем (державних, громадських) задля розвитку індивіда і його соціалізації» (Мудрик, 2002).

Дослідниця О. Дибіна розглядає простір як пошукове «поле» дошкільника для самостійних дій різного характеру, проявів пізнавальної, практичної і творчої активності (Дыбина та ін. 2015).

У своїх дослідженнях М. Погодаєва розкриває умови безпечного розвитку особистості дошкільника: створення безпечного адаптивно розвивального середовища; взаємодія з сім'єю і громадськими організаціями для попередження фактів насильства; зниження інших факторів соціального ризику; організація різноманітного багатофункціонального предметно-розвивального середовища; розвиток перцептивних і когнітивних процесів дошкільників, які забезпечують адекватне сприйняття і взаємодію з навколишнім світом (Погодаєва, 2017).

Відтак, під психологічною безпекою освітнього середовища І. Баєвою розуміється «стан освітнього середовища, вільний від проявів психологічного насильства у взаємодії, що сприяє задоволенню потреб у особистісно-довірливому спілкуванні, що створює референтну значимість середовища і забезпечує психічне здоров'я включених в нього учасників» (Баєва, 2015).

Разом з тим, серед психологічних характеристик освітнього простору І. Баєва виокремлює: доброзичливу атмосферу, високий рівень залучення суб'єктів освітнього процесу в освітнє середовище, задоволеність взаємовідносинами між учасниками освітнього середовища, шанобливе ставлення учасників освітнього середовища (Баєва, Лактионова 2011).

В. Долгова демонструє основні показники психологічно безпечного простору: розвиваючий характер простору дитинства, комфортність, функціональну надійність, етичні і гігієнічні показники (Долгова, Аплеєва, 2016).

На думку М. Погодаєвої, характеристиками психологічної безпеки освітнього простору є задоволеність освітнім середовищем і захищеність від психологічного насильства у взаємодії з освітнім середовищем (Погодаєва, 2017).

Отже, проблема безпеки освітньо-виховного простору закладу дошкільної освіти вимагає подальшого її вивчення. Водночас турбота про психосоціальне здоров'я

означає увагу до внутрішнього світу дитини (до її почуттів і переживань, захоплень і інтересів, здібностей і знань, її ставлення до себе, однолітків, дорослих, навколишнього світу, сімейних і суспільних подій, життя); сприяє моральності, соціальній адаптації, достатньому та врівноваженому спілкуванню з оточуючими тощо. Психологічне здоров'я дозволяє особистості стати самодостатньою, якщо в своїй поведінці і відносинах вона все більше орієнтується не на зовнішні норми, а на внутрішні усвідомлені самоорієнтири. Тому стрижневим завданням дошкільних педагогів, батьків є допомога дитині, відповідно до вікових особливостей, опанувати засобами саморозуміння і саморозвитку в контексті гуманістичної взаємодії з оточуючими її людьми в умовах культурних, соціальних, економічних і екологічних реалій оточуючого світу.

На наше переконання, безпечний освітньо-виховний простір для дітей дошкільного віку унеможливує виникнення негативних проявів поведінки, агресивності, жорстокості, насильства, страху, почуття невпевненості, підвищення тривожності і стану незахищеності. А тому, перевагами такого простору є: відповідність Базовому компоненту дошкільної освіти; варіативність програм, форм і методів дошкільної освіти; усвідомленість учасниками освітнього процесу унікальності, індивідуальності кожної дитини як особистості; відкритість по відношенню до дитини тощо.

Безпечний освітньо-виховний простір ЗДО також є емоційно-сприятливим, адже у всіх його учасників виникають позитивні емоції, які стають рушійною силою поведінки дитини і сприятливо впливають на це середовище, формуючи конструктивну, комунікативну поведінку дитини, забезпечуючи вибір творчих, раціональних способів і моделей взаємодії з оточуючими людьми в закладі дошкільної освіти.

Отже, під безпечним освітньо-виховним простором закладу дошкільної освіти будемо розуміти вільне, активне, комфортне середовище для дитини, яке стимулює її пізнавальну і фізичну активність, формує моральні установки, підтримує її позитивні моральні якості, творчі здобутки, викликає почуття гордості за приналежність до цього середовища і почуття відповідальності за ті дії і вчинки, що відбуваються в її безпосередньому оточенні. Це най-

ближче оточення дитини, у взаємодії з яким вона формує, розвиває і проявляє свої пізнавальні, комунікативні, соціальноспрямовані якості особистості.

Крім того, безпечний освітньо-виховний простір закладу дошкільної освіти виступає платформою не лише у формуванні соціально компетентної особистості дитини дошкільного віку, а й у «здатності та набутті навичок до активного, творчого впровадження набутого досвіду, тобто до регуляції досягнень, поведінки, діяльності» (Базовий компонент дошкільної освіти, 2021).

На основі вище зазначеного, можемо констатувати той факт, що наразі поряд з позитивними аспектами організації безпечного освітньо-виховного простору закладу дошкільної освіти, є і негативні, адже все частіше спостерігаються жорстокі взаємовідносини дітей, агресивність дитячої спільноти та інші негативні явища в дитячому середовищі. Порушення поведінки дітьми, а також не завжди правильне розуміння і трактування ними визнаних суспільних норм моралі й етики свідчать про необхідність нових підходів до проблеми подолання негативних явищ у мікросоціальному середовищі (закладу дошкільної освіти та сім'ї). Починаючи з дошкільного дитинства важливим і своєчасним вбачаємо здійснення превентивної роботи у запобіганні негативних явищ у дітей дошкільного віку, під якою розуміємо комплекс заходів, спрямованих на нейтралізацію впливу негативних факторів соціального середовища на особистість дитини з метою попередження відхилень у її поведінці та діяльності, завдяки спільним зусиллям сім'ї, закладу дошкільної освіти і самих дітей.

Актуальність і доречність здійснення превентивної роботи в ЗДО зумовлюється тим, вона дозволяє забезпечити ефективність та не втратити можливості превентивної дії починаючи з як найменшого віку дитини. На переконання В. Приходько, превентивна діяльність є детермінованим об'єктивними і суб'єктивними факторами самостійним, спеціалізованим видом загального педагогічного процесу, що має свою мету, принципи, зміст, форми і методи, є пріоритетним у системі психолого-педагогічних, медичних, правових, соціально-захисних проблем у дослідженнях різних країн світу (Приходько, 2004).

Дослідник А. Сманцер дає визначення превентивній діяльності як активності вихователя при взаємодії з вихованцями, яка направлена на виховання творчої особистості, здатної до активних дій щодо попередження відхилень норм і правил поведінки, виховання вольових зусиль, збереження стійкості до різних проявів асоціальної поведінки в суспільстві. Метою превентивної діяльності є надання допомоги особистості у виробленні захисних механізмів, що дозволяють не піддаватися впливу асоціальних проявів в дитячому, сімейному середовищі, а також формування гуманної та соціально відповідальної особистості, яка усвідомлює необхідність запобігання від можливих відхилень, які могли б привести її до порушення усталених моральних і правових норм в мікро- і макросередовищі. Участь дитини у превентивній діяльності наочно демонструє дитині, як вона повинна реалізувати себе, який життєвий шлях обрати, як спілкуватися з оточуючими людьми (Сманцер, Рангелова, 2008). Отже, дошкільний вік є сенситивним віковим періодом для здійснення ефективної превентивної роботи з дітьми в закладі дошкільної освіти.

На підставі вище викладеного, визначено умови, дотримання яких допоможе закладу дошкільної освіти стати безпечним освітньо-виховним простором: забезпечення формування особистості дітей дошкільного віку, в т. ч. здоров'язбереження; здійснення діагностико-корекційної роботи щодо недоліків розвитку; врахування індивідуальних та вікових особливостей розвитку та саморозвитку;

міжсуб'єктної взаємодії за алгоритмом «педагог – сім'я – дитина». Крім того, ознаками безпечного освітньо-виховного простору закладу дошкільної освіти в контексті здійснення превентивної роботи є якість міжособистісних взаємин і діяльності, які визначають позитивні чинники (повага до особистості, довіра, доброзичливість, співпраця, співчуття, співпереживання, взаємодопомога, підтримка, толерантність, повага до членів групи, до іншої думки, позиція «Ми» тощо), а також негативні чинники (агресивність, конфліктність, ворожість, маніпулятивність тощо).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, безпечний освітньо-виховний простір закладу дошкільної освіти у контексті здійснення превентивної роботи є основою соціального, психічного і фізичного здоров'я особистості дитини дошкільного віку, необхідною умовою гармонійних соціальних відносин в сучасному соціумі. При цьому, у такому середовищі ЗДО створення емоційно-сприятливих умов допомагає дитині долати труднощі у спілкуванні, міжособистісній взаємодії, різних видах діяльності, забезпечити успішну соціалізацію, зберегти і зміцнити здоров'я, захистити свої права, а дошкільним педагогам зберігати емоційне благополуччя, підвищувати стресостійкість і повноцінно реалізувати професійні якості.

Перспективи подальших розробок убачаємо у висвітленні проблем впливу превентивного виховного середовища закладу дошкільної освіти на виховання дошкільників.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баева И. А. Сопровождение психологической безопасности в образовательной среде. *Вестник Челябинского государственного педагогического университета*. 2015. № 6. С. 135–141.
2. Баева И. А., Лактионова Е. Б. Психологические характеристики образовательной среды. *Педагогическая психология*. Санкт-Петербург : Питер, 2011. С. 25–48.
3. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_povch_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
4. Безпалько О. В. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю в територіальній громаді : автореф. дис. докт. пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2007. 44 с.
5. Долгова В. И., Аплева И. А. Здоровьесберегающая психологически безопасная развивающая среда дошкольного образовательного учреждения. *Ученые записки университета Лесгафта*. 2016. № 6 (136). С. 222–225.
6. Дыбина О. В., Пенькова Л. А., Рахманова Н. П. Моделирование развивающей предметно-пространственной среды в детском саду. Москва : ТЦ Сфера, 2015. 128 с.
7. Капська А. Й. Соціальна робота : деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю : Київ : УДЦССМ, 2001. 220 с.
8. Мануйлов Ю. Средовой подход в воспитании. *Педагогика*. 2000. № 7. С. 36–42.
9. Мудрик А. В. Социальная педагогика. Москва : Академия, 2002. 200 с.
10. Погодаева М. В. Проектирование пространства безопасного детства (на примере дошкольного возраста): автореф. докт. пед. наук: 13.00.01. Кемерово, 2017. 38 с.

11. Приходько В. М. Підготовка майбутніх педагогів до превентивного виховання дітей із неблагополучних сімей : дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2004. 277 с.
12. Радул В. Соціальна активність у структурі соціальної зрілості (теоретико-методологічний аспект) : монографія. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2011. 256 с.
13. Сманцер А. П., Рангелова Е. М. Превентивная педагогика : методология, теория, методика. Минск : БГУ, 2008. 263 с.
14. Ясвин В. А. Образовательная среда : от моделирования к проектированию. Москва : Смысл. 2001. 365 с.

REFERENCES:

1. Baeva Y. A. (2015) Soprovozhdenye psikhologicheskoi bezopasnosti v obrazovatelnoi srede [Accompanying Psychologic Safety in the Educational Environment]. *Bulletin of the Chelyabinsk State Pedagogical University*. Vol. 6. P. 135–141. [in Russian]
2. Baeva Y. A., Laktyonova E. B. (2011) Psikhologicheskiye kharakterystyky obrazovatelnoi sredy [Psychological characteristics of the educational environment. Pedagogical psychology]. Sankt-Peterburh : Pyter. P. 25–48. [in Russian]
3. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity [Basic component of preschool education]. Retrieved from: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoi%20osvity.pdf [in Ukrainian]
4. Bezpalko O. V. (2007) Teoriia i praktyka sotsialno-pedahohichnoi roboty z ditmy ta uchnivskoiu moloddu v terytorialnii hromadi [Theory and practice of social and pedagogical work with children and young students in the territorial community] : avtoref. dys. dokt. ped. nauk : 13.00.05. Luhansk. 44 p. [in Ukrainian]
5. Dolhova V. Y., Apleeva Y. A. (2016) Zdorovesberehaiushchaia psikhologichesky bezopasnaia razvyvaiushchaia sreda doshkolnoho obrazovatelnoho uchrezhdeniia [Health-saving psychologically safe developmental environment of a preschool educational institution]. *Scientific Notes of Lesgaft University*. Vol. 6 (136). P. 222–225. [in Russian]
6. Дыбына О. В., Пенкова Л. А., Ракманова Н. П. (2015) Modelirovaniye razvyvaiushchei predmetno-prostranstvennoi sredy v detskom sadu [Modeling a developing object-spatial environment in kindergarten]. Moskva : TTs Sfera. 128 p. [in Russian]
7. Kapska A. Y. (2001) Sotsialna robota : deiaki aspekty roboty z ditmy ta moloddu [Social work: some aspects of working with children and youth] : Kyiv : UDTsSSM. 220 p. [in Ukrainian]
8. Manuilov Yu. (2000) Sredovoi podkhod v vospytanyy [Environmental approach in education]. *Pedagogy*. Vol. 7. P. 36–42. [in Russian]
9. Mudryk A. V. (2002) Sotsyalnaia pedahohyka [Social pedagogy]. Moskva : Akademyia. 200 p. [in Russian]
10. Pohodaeva M. V. (2017) Proektyrovaniye prostranstva bezopasnogo detstva (na primere doshkolnoho vozrasta) [Designing a safe childhood space (on the example of preschool age)] : avtoref. dokt. ped. nauk: 13.00.01. Kemerovo. 38 p. [in Russian]
11. Prykhodko V. M. (2004) Pidhotovka maibutnikh pedahohiv do preventyvnoho vykhovannia ditei iz neblahopoluchnykh simei [Preparing future teachers for preventive education of children from dysfunctional families] : dys. kand. ped. nauk : 13.00.04. Kyiv. 277 p. [in Ukrainian]
12. Radul V. (2011) Sotsialna aktyvnist u strukturi sotsialnoi zrilosti (teoretyko-metodolohichni aspekt) [Social activity in the structure of social maturity (theoretical and methodological aspect)] : monohrafiia. Kirovohrad : Imeks-LTD. 256 p. [in Ukrainian]
13. Smantser A. P., Rangelova E. M. (2008) Preventyvnaia pedahohyka : metodolohyia, teoriia, metodyka [Preventive Pedagogy: Methodology, Theory]. Mynsk : BHU. 263 p. [in Belarusian]
14. Yasvyn V. A. (2001) Obrazovatelnaia sreda : ot modelirovaniia k proektyrovaniyu [Educational environment: from modeling to design]. Moskva : Smysl. 365 p. [in Russian]